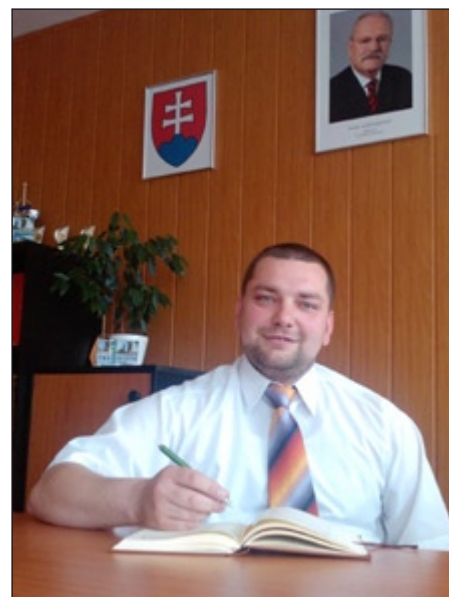

TRHOVIŠTE

Vážení čitatelia,

práve ste sa začítali do publikácie, ktorá približuje históriu a súčasnosť obce Trhovište.

Naša dedina – jedna z najväčších a najstarších obcí okresu Michalovce – mala v minulosti najmä poľnohospodársky charakter. Už v roku 1220 jej názov učený pisár zapísal na „pergamen“. Vďaka priaznivým podmienkam sa stredoveká osada pomerne úspešne rozvíjala. Tunajší obyvatelia boli úzko spätí s pôdou – rodili sa na nej, žili, pracovali a do nej – na večný spánok – skladali svoje unavené kosti. Je obdivuhodné,

a v tom sa po stáročia prejavovala jedinečnosť tunajšieho obyvateľstva, našich predkov, že tak ako vtedy, tak aj v nedávnej minulosti a v bezprostrednej prítomnosti vždy dokázali a dokazujú, že rôzne prekážky boli schopní úspešne prekonať a premôcť. Bezpochyby veľkú zásluhu na tom majú aj hlboké kresťanské korene, ale aj tvrdá každodenná práca a nezanedbateľný um.

A čo je výsledkom snáh mnohých a mnohých generácií našich predkov? Moderná, dynamicky sa rozvíjajúca obec, ktorá domácim, ale i návštevníkom ponúka aj možnosť oddychu. Pevne verím, že aj nasledujúce generácie zanechajú hlbokú brázdú a s hrdosťou ponesú pomyselnú štafetu, ktorú im vložili do rúk ich rodičia, starí rodičia...

Mnoho príjemných chvíľ pri odkrývaní histórie, ale i súčasnosti našej dediny Vám želá

Róbert Koba,
starosta obce

ARCHEOLÓGIA A NEPÍSANÉ DEJINY

Kým napísali Trhovište

Najstaršie poznatky o vývoji v chotári Trhovišťa nám priniesli archeológovia. Ich doterajšie prieskumy potvrdili osídlenie trhovištského chotára už v praveku (pravdepodobne už v paleolite – staršej dobe kamennej). Ľudia vyhľadávali miestny chotár i v nasledujúcich obdobiach, a to v eneolite – neskorej dobe kamennej (vzácný nález medeného sekeromlatu a mohylového násypu v polohe Stavanec), v dobe bronzovej, v dobe laténskej, čiže mladšej dobe železnej (400 rokov pred Kr. – 0), i v dobe rímskej (nálezy pochádzajú z polôh Farský hon, Šankovské zeme).

Včasnostredoveké osídlenie z 9. – 10. storočia sa zistilo severovýchodne od Trhovišťa, v polohe Šankovské zeme (nálezy až do 13. storočia), v južnej časti chotára v polohe Farská roľa alebo Farský hon (nálezy aj z 11. storočia).

V druhej polovici 9. storočia, za panovania kniežaťa Svätopluka (870 – 894), i najvýchodnejšia časť dnešného Slovenska bola s veľkou pravdepodobnosťou súčasťou Veľkomoravskej ríše. Keďže v tomto čase pokračovala kresťanská misijná činnosť, aktivity smerujúce k christianizácii obyvateľstva môžeme predpokladať i na teritóriu dnešného Zemplína. Dôkazy o masovom prijímaní kresťanstva tunajšími ľuďmi zatiaľ nepoznáme – nevieme, či slovanské obyvateľstvo v regióne kresťanstvo prijalo, alebo či ostalo pri tradičnom pohanstve ešte aj v 10. storočí, prípadne v prvej polovici 11. storočia. Ak pohanstvo pretrvávalo i naďalej, tak naši predkovia (podobne ako iní Slovania) uctievali rôzne božstvá, o ktorých si mysleli, že sídlia v prameňoch, skalách, hájoch a inde. Najbližšie radové pohrebiská datované archeológmi do 10. – 11. storočia (ako jeden z najstarších dokladov o prijatí kresťanského náboženstva) poznáme z južnej časti zemplínskeho regiónu.

V 11. storočí, resp. 12. storočí už Trhovište ako súčasť Uhorského kráľovstva cirkevnoprávne patrila do Zemplínskeho arcidiakonátu Jágerského biskupstva.

Po páde Veľkomoravskej ríše sa okolité územie v priebehu 11. – 12. storočia stalo súčasťou vznikajúceho uhorského štátu a zostalo v ňom nasledu-

Obecný úrad Trhovište

Polia a lúky v Trhovištiach

Dom smútku

Viacúčelové ihrisko v obci

Jarná záhrada v Trhovištiach

júcich takmer 1 000 rokov. Oblasť zemplínsko-užskej nížiny zaujali Maďari v troch etapách. V prvej etape (v 10. storočí) sa dostali po riekou Latoricu, v druhej etape (v polovici 11. storočia) posunuli hranice uhorského štátu viac na sever (až po riekou Uh) a západ (na líniu Lastomír – Laškovce – Sečovce v blízkosti Laborca). Počas záverečnej – tretej etapy (približne na rozhraní 11. – 12. storočia) obsadili oblasť pod Vihorlatom a územie na západ od Strážskeho až po Vranov (vrátane starej cesty údolím Tople z Vranova do Hanušoviec a Prešova).

Okolie dnešného Trhovišťa bolo do príchodu Maďarov obývané **slovan-sko-slovenským** obyvateľstvom.

TRHOVIŠTE V UHORSKU (V ROKOCH 1220 – 1711)

Prvá písomná zmienka

Najpravdepodobnejšie Trhovište vzniklo pri mieste trhu v 11. – 12. storočí. Či na mieste staršej osady neznámeho názvu, alebo išlo o celkom novú lokalitu, do dnešných dní presne nevieme. Doteraz najstaršia známa prvá písomná správa o Trhovišti pochádza z roku **1220** (často ju zapisovali pod maďarizovaným názvom Vasarhel). V tej dobe dedina patrila uhorským kráľom. Na prelome 13. a 14. storočia už patrila Petrovi, synovi Petena, ktorý tam mal kúriu (menej honosné šľachtické obydlie). V 14. – 17. storočí vlastnili dedinu Trhovište Drugetovci z Humenného, ktorí ho pričlenili k hradnému panstvu Brekov.

Administratívno-správna príslušnosť

V rámci administratívno-správneho usporiadania uhorského kráľovstva patrila obec Trhovište do Zemplínskeho komitátu a najneskôr od 14. storočia do Zemplínskej stolice (od druhej polovice 19. storočia do Zemplínskej župy) – jej väčšia časť sa rozprestierala na území dnešného Slovenska a najmä rovinatá, menšia časť, na teritóriu súčasného Maďarska. Administratívnym centrom stolice bol v najstaršom období Zemplínsky hrad, potom Blatný Potok (Sárospatak) a mesto Zemplín. Od roku 1748 bolo sídlom stolice Nové Mesto pod Šiatrom (Sátoraljaújhely), kde v roku 1754 postavili aj stoličný dom. Zemplínska stolica alebo tiež Zemplínska župa sa až do roku 1777 delila na 4 menšie územné celky nazývané slúžnovské okresy (Trhovište patrilo do michalovského slúžnovského okresu, kde zostalo i v ďalších storočiach).

Trhovišťania do konca 17. storočia

Obyvateľmi dediny boli predovšetkým poddaní, ktorí sa zaoberali poľnohospodárstvom. Na poliach rozdelených na časti striedavo siali jariny (jač-

meň, ovos, proso) a oziminy (pšenicu, raž). Stredovekí roľníci ešte nemali dostatok hnoja, pretože dobytok sa takmer celý rok voľne pásol, ustajňovali ho iba na zimu.

Obilie predstavovalo popri dobytku a pracovných nástrojoch najväčší majetok roľníka. Od veľkosti úrody a následného predaja závisel ďalší život rodiny. Obilie bolo hlavnou zložkou potravy obyvateľstva (do polovice 18. storočia bývalo zvykom, že obilie žali ženy kosákmi. Efektívnosť takejto práce bola nízka, preto sa panovníčka Mária Terézia snažila zaviesť kosenie obilia kosou. Chlapi sa tomu veľmi bránili, preto sa ešte v polovici 19. storočia na niektorých miestach žalo kosákmi). V stredoveku sa kosami kosili len lúky.

Okrem obilnín roľníci pestovali tiež strukoviny (hrach, fazuľu, bôb) – tie sa konzumovali v oveľa väčšej miere ako dnes (dôležité boli napr. v čase pôstov). Plodiny ako zemiaky, kukurica, cukrová repa, paradajky a paprika sa do začiatku 19. storočia nepestovali. Z ľanu a konope sa vyrábalo plátno a lisoval olej – kolomaž. V záhradách dedinčania pestovali zeleninu (kapustu, cibuľu, mrkvu, repu) a ovocné stromy (jablone, slivky). Zo zvierat chovali najmä hovädzí dobytok (využívali ho ako ťažnú silu pri orbe a zväžaní úrody), kone, osípané a hydinu chovali v malých množstvách. Niektorí mali tiež včely.

Počas celého obdobia feudalizmu mohli byť vlastníckymi poľnohospodárskej pôdy len príslušníci privilegovanej vrstvy spoločnosti – teda šľachtici, cirkevní hodnostári a mešťania slobodných kráľovských miest. Poddaní mohli túto pôdu len užívať. Časť, ktorú užívali poddaní, sa nazývala rustikál alebo urbárska pôda, časť, ktorú užíval zemepán, sa nazývala dominikál alebo kuriálna či alodiálna pôda. Alodiálna pôda nepodliehala daniam, v rámci svojich urbárskych povinností ju obrábali poddaní s vlastným dobytkom a náradím. Z urbárskej pôdy však museli poddaní odvádzať štátu dane a cirkvi desiatok. Zemepánovi navyše odvádzali deviatok v naturáliách a poskytovali mu tiež rôzne služby. Výška týchto povinností závisela od konkrétneho zemepána.

Poddaní netvorili jednoliaty celok. Podľa užívania majetku sa delili na majetných poddaných – sedliakov (coloni), druhú skupinu tvorili menej majetní želiari (inquilini) a dedinskú nemajetnú vrstvu reprezentovali podželiari (subinquilini). V obci, resp. v blízkom okolí žilo tiež niekoľko dedinčanov, ktorí sa zaoberali remeslom (napr. mlynárstvom, kováčstvom či kolárstvom).

Poddaní boli povinní každoročne platiť štátnu daň, cirkevný desiatok a zemepanský deviatok. Za vlády kráľa Karola Róberta z Anjou (1338) sa štátna daň vyberala od brány (latinsky porty) – teda od poddanskej usadlosti, cez ktorú mohol prejsť voz naložený senom (jej výška v 14. storočí predstavovala tri groše, v 15. storočí jeden zlatý a naďalej sa zvyšovala). Táto daň sa preto nazývala portálnou. Jednu portu tvorila jedna celá usadlosť alebo dve polo-

vičné, štyri štvrtinové, prípadne osem osminových usadlostí. Podľa daňového súpisu port z roku 1567 boli sedliaci z Trhovišťa zdanení od 7 do 75 port. Domácnosť slobodnícka, 14 želiarov a rybárov daň neplatili.

V roku 1598 sa v celom Uhorsku (súčasťou Uhorska bolo aj Slovensko) uskutočnilo prvé sčítanie domov. Trhovišťania obývali celkovo 34 domov (po 13 domov patrilo Štefanovi a Jurajovi Hommonay, 8 domov vlastnila Barbora Hommonay). Žiaľ, v súpise nie sú uvedené ďalšie stavby – mlyny, šľachtické domy a pod.

V roku 1600 malo Trhovište tridsaťštyri obývaných poddanských domácností, čím sa zaraďovali medzi veľké dediny. Za predpokladu, že v jednej domácnosti žilo priemerne šesť členov rodiny – manželský pár, dve-tri deti a jeden, resp. dvaja starí rodičia, môžeme vyrátať, že tu vtedy žilo vyše 204 poddaných. Ide len o odhad skutočného stavu – presný počet obyvateľov sa dnes už nedá zistiť. V daňových súpisoch však chýbali osoby oslobodené od platenia daní – richtár, šľachta, duchovní, členovia ich rodín, sluhovia zemepána a žobráci. Stál tu aj kostol, fara, škola, kaštieľ alebo hostinec.

Pohroma v 17. storočí, nepokoje v 17. storočí zapríčinili, že trhovištské domácnosti chudobneli a postupne ich ubúdalo. Napriek tomu Trhovište aj na prelome 17. a 18. storočia zostalo veľkou dedinou.

Zistiť národnosť obyvateľov v stredoveku i novoveku je kvôli nedostatku vhodných prameňov veľmi ťažké. V uvedenom období tu okrem **Slovákov** žili tiež **Maďari**, pričom kontinuita slovenského obyvateľstva tu nikdy nebola prerušená. V 14. – 16. storočí sa v Zemplínskej stolici, v rámci osídľovania podhorských území na valašskom práve, začali usádzať prisťahovalci najmä rusínsko-ukrajinského a rumunského pôvodu. Ich zamestnaním bol najmä chov oviec. Etnonym Olah (Rumun) sa pod vplyvom pastierskeho zamestnania významovo rozšíril na valacha – teda chovateľa, pastiera oviec. Toto obyvateľstvo sa v Trhovišti usadilo pravdepodobne len v malých počtoch.

Náboženské pomery do konca 17. storočia

Na začiatku 11. storočia prvý uhorský kráľ Štefan (997 – 1038) vydal zákony týkajúce sa cirkvi. Nariadil napr. to, aby si desať susedných obcí postavilo spoločný, tzv. desiatkový kostol.

V 14. storočí naši predkovia navštevovali miestny rímskokatolícky stredoveký kostol zasvätený sv. Nikodémovi (v 30. rokoch 14. storočia je známy prvý tunajší farár Tibo). Či stál kostol v Trhovišti už skôr, je potrebné preveriť archeologickým výskumom (objavili sa aj zatiaľ nepodložené úvahy o existencii rotundy v dedine).

V stredoveku, i v prvej polovici 16. storočia, pôsobili v trhovištskej farnosti rímskokatolícki farári. Od polovice 16. storočia sa v tunajšom okolí začali rozširovať myšlienky reformácie. V tomto období sa pôvodná miestna rímskokatolícka farnosť zmenila na farnosť protestantskú. Do farnosti patrili aj protestanti z Bánoviec nad Ondavou, Horoviec a Moravian. Bohoslužby tu vysluhovali evanjelickí, kalvínski aj luteránski kazatelia, z ktorých časť pochádzala zo slovenského jazykového prostredia, napríklad z Turca či Oravy. Táto farnosť patrila k slovenským kalvínskym farnostiam na strednom Zemplíne. Podľa zásady „Cuius regio, eius religio“ – „Či je majetok, toho je náboženstvo“ aj obyvateľstvo obce muselo prestúpiť z katolíckej viery na protestantskú (luteránsku, resp. kalvínsku) – podľa vzoru svojho zemepána. Celý tento proces súvisel s patronátnym právom, ktoré malo v Uhorsku dlhodobú platnosť – na jeho základe bolo každému patrónovi priznané právo dosadiť do farnosti jemu vyhovujúceho farára. Vierovyznanie zemepána – podľa starých feudálnych princípov – mali, samozrejme, nasledovať všetci poddaní. Mnohí tak urobili z osobného presvedčenia, ďalší nemali inú možnosť, len sa vo viere prispôbilo – v blízkom okolí totiž nebol iný duchovný. Právomoc i svojvôľa šľachticov sa pri výbere duchovných do jednotlivých chrámov odrážala nielen v náboženských otázkach, ale aj v oblasti jazyka (právo dosadzovať kňazov šľachticmi bolo zrušené v roku 1647 zákonným článkom č. 7 – odvtedy si aj sedliaci, ak bol zemepán iného vierovyznania, mohli voľiť vlastného farára. Patronátne právo však neprestalo platiť – patrón mohol na fary dosadzovať kňazov podľa svojej vôle aj naďalej, no poddaní už túto voľbu nemuseli rešpektovať a mohli navštevovať iný kostol.

V období protireformácie v roku 1673 farský kostol v Trhovišti opäť pripadol rímskokatolíkom (pôsobili v ňom rehoľníci pavlíni).

Tento kostol ešte niekoľkokrát zmenil majiteľa, raz patrilo rímskokatolíkom, inokedy kalvínom. Záviselo to od patróna kostola a jeho inklinácie ku katolicizmu alebo protestantizmu. V roku 1700 je uvedený v dedine drevený luteránsky kostol.

Súčasťou protestantských farností boli aj farské školy. Učili v nich primerane vzdelaní muži – zvyčajne absolventi protestantských mestských či cirkevných škôl, resp. univerzít.

Od 14. storočia začalo na územie východného Slovenska prenikať valašské obyvateľstvo. K jeho trvalejšiemu usadzovaniu sa v tejto oblasti dochádzalo až od začiatku 15. storočia. Valašské obyvateľstvo bolo nositeľom východného obradu (v súčasnosti ide o pravoslávne a gréckokatolícke vierovyznanie), čím sa náboženské a etnické zloženie jednotlivých obcí spestrilo. V prípade Trhovišta sa nám, žiaľ, nepodarilo presne zistiť, kedy sa tu usadili prví takíto obyvatelia.

TRHOVIŠTE V UHORSKU (V ROKOCH 1711 – 1918)

„Obnovená“ dedina

V dôsledku bojov medzi povstalcami a habsburským vojskom na našom území v druhej polovici 17. storočia a začiatkom 18. storočia začalo poddanské obyvateľstvo Trhovište postupne opúšťať. Časť obyvateľov dediny vymrela. Satmárskym mierom v roku 1711 sa v celom Uhorsku začalo obdobie stabilizácie a rozvoja.

V roku 1715 bolo v obci osemnásť poddanských domácností. Ich „hlavami“ boli Lukás Lesznia, Štefan Szypos, Lukáš Horniak; Pavol Jedenko, Ján Szeklos; Pavol Priztas, Andrej Lesnia, Andrej Bodnar, Juraj Novak; Ján Szikra, Ján Novak, Michal Szypos, Ján Valljó, Ján Danko, Ján Bubak, Michal Moszkal, Ján Dancsak a Andrej Varlondi.

Dobroho Valasok:					
János László Leheni	6	15	2		
András Szypos	6	15	2		
László Horniak	6	15	2		
Pavol Jedenko	6	15	2		
János Szeklos	6	15	2		
Pavol Priztas	6	15	2		
András Lesnia	6	15	2		
András Bodnar	6	15	2		
János Novak	6	15	2		

189

Trhovište, daňový súpis (rok 1715)

Všetky domáce produkty, obilniny a hydinu predávali v Michalovciach a v Humennom na trhu – tu mohli tiež výhodne nakúpiť. Peniaze si zarábali furmančením.

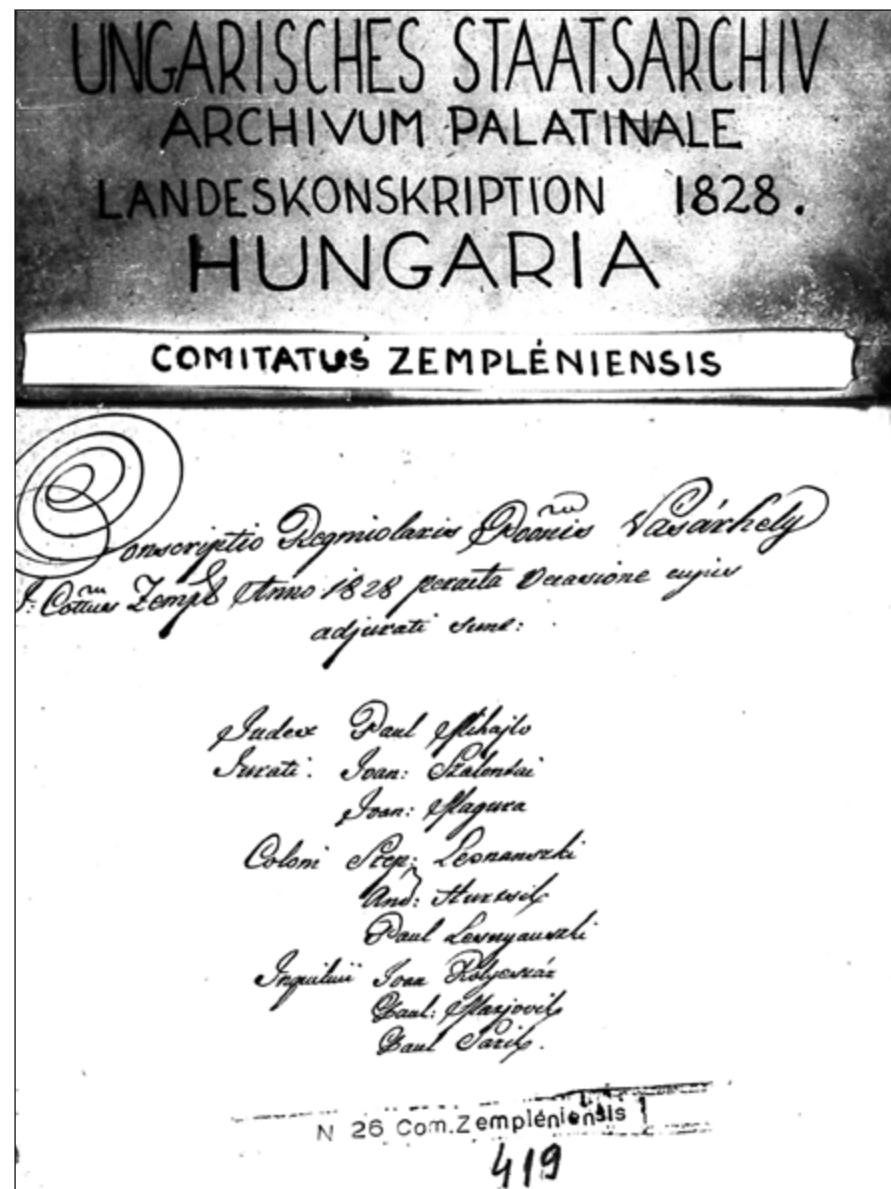
Rozloha urbárskej pôdy, zaradenej do prvej bonitnej triedy, predstavovala v obci celkovo 246 hektárov (ha).

Poddaní v obci (tzv. veční poddaní, čiže nevoľníci, nemali takmer žiadne osobné slobody) netvorili jednoliatu vrstvu – delili sa do troch základných skupín. Sedliaci boli zdaňovaní podľa usadlostí – teda podľa množstva polí a lúk, ktoré v dedine patrili k jednému domu s dvorom, záhradou a záhumním. Pôvodne išlo o taký kus pôdy, ktorý zabezpečoval obživu jednej rodiny (zahrnuté tu boli i predpísané dávky). Keďže populácia rýchlo rástla, usadlosti sa začali postupne deliť (na polovičné a menšie). V 18. storočí usadlosti (u nás nazývané ako teleky) už nebolo možné viac drobiť – hlavou rodiny sa preto spravidla stal iba jeden zo synov. Želiari (druhá vrstva poddaných, sociálne slabšia) nemali usadlostnú pôdu, resp. výmera pôdy neprevyšovala jednu osminu bežnej miestnej usadlosti. Bývali vo vlastnom dome s dvorom a záhradou, prípadne žili u cudzích (tu však mali vlastnú domácnosť), živili sa najmä nádeňníckou prácou, chovom dobytka a povozníctvom. Posledná vrstva poddaných, podželiari nemali ani dom, ani vlastnú domácnosť, spravidla bývali u cudzích (tu pracovali za stravu, ošatenie a malú mzdu).

Tereziánsky urbár s novými, jednotnými povinnosťami poddaných voči vrchnosti bol pre obec Trhovište vydaný v roku 1774.

Urbár z roku 1774 určoval pre sedliakov z Trhovišta tieto povinnosti (od celej usadlosti) – v prospech zemepána museli odpracovať 52 dní do roka so záprahom alebo 104 dní pešky, mali zabezpečiť jednu siahu dreva na kúrenie, 6 funtov priadze (1 funt predstavoval približne 500 gramov), jednu holbu masla (1 holba – 0,89 litra), ďalej boli nútení odovzdať dvoch kapúnov, dve kurčatá, 12 vajec a deviatok z poľnohospodárskych plodín. Naturálne dávky mohli splácať aj v peniazoch. Sedliaci museli zaplatiť za dom 1 zlatý ročne – bez ohľadu na veľkosť obrábaného pozemku. Miestni želiari mali pre zemepána odpracovať 18 dní peši a za dom platili polovicu zlatého.

Nevoľníctvo v Uhorsku zrušil v roku 1785 panovník Jozef II. – tým sa dosť radikálne zmenili i životné podmienky poddaných. Patent o zrušení nevoľníctva likvidoval bezprávne postavenie poddaných a obnovil ich osobné slobody – mohli sa sťahovať, zemepán ich nesmel k pôde pripútať, vyháňať ich z nej, prípadne násilne usádzať v iných oblastiach. Okrem toho si poddaní mohli slobodne zakladať rodiny, bolo im umožnené vykonávať pracovné činnosti, dávať deti do škôl či disponovať vlastným majetkom. K vrchnos-

Regnikolárny súpis (rok 1828)

ti boli viazaní len ekonomicky – prostredníctvom prenájmu pôdy (poddaní i naďalej hospodárili na pôde, ktorá patrila zemepánovi – mali na ňu iba užívacie právo). Povinnosti poddaných vymedzoval urbár, prípadne iná zmluva

– ďalšie služby mohol zemepán vyžadovať iba na základe uzavretej zmluvy a za prácu nad rámec povinností im musel riadne zaplatiť.

„Sčítanie duší“

Za určitý súpis poddanského obyvateľstva možno považovať aj materiál z čias urbárskej regulácie (túto problematiku sme rozobrali už vyššie). Presnejšie údaje o stave obyvateľov však pochádzajú až z obdobia tzv. jozefínskeho sčítania (to prebehlo v rokoch 1784 – 1787). Trhovište (ako jediný zemepán je uvedený Imrich Csáky) vtedy obývalo 758 dedinčanov (dokopy tvorili 128 rodín) a stálo tu 102 domov. Z dospelých mužov v dedine žilo aj 30 sedliakov, 20 želiarov (poddaní s malým majetkom) a 4 podželiarov (poddaní bez majetku). Okrem poddaných býval v obci aj jeden kňaz, desať šľachticov a jeden mešťan. Národnostné a náboženské zloženie sa v tomto sčítaní ešte nezaznamenávalo.

Do dnešných dní sa nám zachoval aj tzv. regnikolárny súpis – jedinečná písomná štatistika z roku 1828. Zápisy hovoria o tom, že v Trhovišti bolo v tom čase 754 obyvateľov v stojeden domoch. V súpise sú uvedené priezviská „hláv“ poddanských rodín s priezviskami Adamko, Alajter, Andretso, Barbosz, Bobik, Botzán, Bovanko, Benyetin, Danko, Drapko, Drobnyák, Fedor, Hurtsik, Jutsko, Katsand, Kertész, Kirnág, Koba, Kohut, Kolyeszár, Kondas, Kraly, Kutnyansik, Kuzma, Lesnyanszki, Magura, Majrovics, Marjov, Matina, Moszkály, Mihalkocz, Mihalykó, Mrázs, Mulyar, Palyotsik, Pasztór, Peklyos, Polyak, Poprik, Ridzik, Sandor, Sarik, Sikra, Szabo, Szalontai, Szemjan, Szopko, Szoták, Sztantsik, Tkats, Varkonda, Vasko, Ventzel. V dedine bývali aj židovskí árendátori.

„Reč máp“

Obec Trhovište i okolie sú podrobne zachytené na mapách prvého vojenského mapovania (tzv. jozefínske mapovanie) zo 70., resp. 80. rokov 18. storočia. Mapy sú spracované v mierke 1:28 800. Vzdialenosť v nich je udávaná v krokoch alebo hodinách (v tej dobe sa počítalo, že za jednu hodinu prejde človek vzdialenosť približne 3,8 kilometra).

Dedina je na mape zachytená nielen pod maďarským názvom „Vásárhely“ alebo Terhowistye“.

Z dediny viedli dôležitejšie cesty do Horoviec cez tri mosty (trvala trištvrte hodiny), do Moravian (jeden a štvrt hodiny), Pozdišoviec (jeden a štvrt ho-

Obec na mape z prvého vojenského mapovania

Obec na mape (rok 1826)

Chotárna mapa (60. roky 19. storočia)

diny), Laškoviec (trištvrté hodiny) a Bánoviec (štvrt hodiny). Zástavba obce Trhovište sa tiahla popri cestách. Obci dominoval kamenný kostol, drevený chrám a kamenný hostinec. V chotári sa rozprestieral hustý lesný porast. Na ceste medzi Trhovišťom a Moravanmi je na mape viacero osád či samôt. Na riečnom toku v blízkosti obce stál vodný mlyn a ďalší na polceste do Bánoviec nad Ondavou.

Na základe mapy z 20. rokov 19. storočia zisťujeme postupne rozrastanie sa obce.

Prvá presná a podrobná mapa miestneho chotára pochádza zo 60. rokov 19. storočia. Sú na nej zaznamenané aj jednotlivé chotárne názvy.

Náboženské pomery od 18. storočia

Po návrate časti pôvodných obyvateľov a po príchode nových osadníkov v prvej polovici 18. storočia došlo v Trhovišti aj k obnove náboženského života. V dedine tu popri sebe žili protestanti (kalvíni a ojedinelí luteráni), rímskokatolíci, veriaci východného obradu a neskôr i židovskí veriaci. V tomto období sa utvorilo konfesiónálne i národnostné zloženie, ktoré v podstate pretrvalo ďalšie storočia.

Stabilizácia pomerov prispela k obnoveniu tunajšej **uniatskej (gréckokatolíckej) farnosti**. Súpis z roku 1746 uvádza v Trhovišti drevený chrám v dobrom stave, postavený „odnepamäti“. Miestny duchovný uviedol, že s rímskokatolíckym farárom vychádza dobre. V polovici 18. storočia vyzitoval (navštívil) tunajšiu farnosť mukačevský gréckokatolícky biskup Michal Manuel Olšavský. Z jeho záznamov vieme, že miestni gréckokatolíci patrili do farnosti so sídlom v Trhovišti s tromi filiálkami. V drevenom farskom chráme, postavenom z drevených brvien a pokrytom šindľami, zasvätenom Bohorodičke, pôsobil v roku 1750 farár Vasil Bobankovics. Miestni sedliaci – gréckokatolíci platili cirkevnú daň po jednom viku (približne 50 kg) obilia. Veriaci zároveň pomáhali farárovi starať sa o jeho pozemky. Až do oficiálneho vzniku Mukačevského biskupstva v roku 1771 uniati (zjednotení veriaci) patrili pod právomoc jágerského biskupa. Po vzniku spomenutej diecézy dochádza k utváraniu organizačnej štruktúry uniatskej (gréckokatolíckej) cirkvi, čoho dôkazom sú cenné údaje, zachytené v eparchiálnych záznamoch a neskôr v schematizmoch. Z údajov eparchie k roku 1792 sa dozvedáme, že miestni gréckokatolíci odvádzali pre farské potreby 31 zlatých a 47 grajciarov. Zaujímavý údaj o gréckokatolíkoch pochádza z roku 1794. Farníci sviatok Božieho tela a sv. Štefana Kráľa svätili spolu s rímskokatolíkmi (gregoriánsky kalendár) a ostatné sviatky svätili podľa svojho juliánskeho kalendára. Podrobnejšie informácie poskytujú súhrnné údaje z roku 1806. Do roku 1805 farár v našej obci zosobášil najviac manželských párov rovnakého viero-vyznania (napríklad v roku 1805 boli dva sobáše). Gréckokatolíci sa ojedinele sobášil s rímskokatolíkmi a protestantami. V uvedenom roku prišli na svet štyria gréckokatolíci a traja svet opustili. Súpis z roku 1814 uvádza v dedine gréckokatolícky farský chrám s dvoma zvonmi postavený farníkmi, ktorého patrónom bol gróf Ladislav Csáky. Chrám nebol spoločný pre obidva obrady (nepoužívali ho aj rímskokatolíci) a od postavenia slúžil len gréckokatolíkom. V rokoch 1811 – 1818 si gréckokatolíci postavili nový kamenný farský chrám Všetkých svätých. Do konca 19. storočia postavili aj novú murovanú faru, budovu gréckokatolíckej ľudovej školy a dom pre učiteľa.

Zaujímavé údaje o náboženskej situácii v obci poskytuje súpis o aktuálnej situácii **rímskokatolíckej** cirkvi z roku 1720. O náboženskej situácii v Trhovišti svedkovia tvrdili, že pôvodne bol v obci katolícky kostol sv. Antona. Mal znaky katolíckeho kostola, starobylé nástenné maľby, ktoré zatrel luteráni, kamennú krstiteľnicu s dvoma zvonmi, väčší sv. Urbana, menší sv. Antona. Neskôr kostol prevzali kalvíni a držali ho ešte aj v roku 1720.

V druhej štvrtine 18. storočia odobral biskup František Zichy kostol kalvínom, a tak sa dostal opäť do rúk rímskokatolíkom. Rímskokatolícka farnosť

však bola pre nezájum farníkov dlho vakantná (farnosť so sídlom v Trhovišti mala deväť filiálok). V roku 1749 spomínanú farnosť vizitoval jágerský biskup František Barkóczy. Vo farskej obci stál drevený kostol a v tom čase tu žilo 44 rímskokatolíkov (z toho 10 detí pred prvým svätým prijímaním), 102 gréckokatolíkov (z toho 28 detí), 207 kalvínov (z toho 71 detí) a 7 luteránov. Podľa starších údajov si rímskokatolíci vďaka patrónom, grófovi Ferdinandovi Csákymu a jeho manželke Márie Anne, rodenej Zichy, postavili nový kamenný chrám v rokoch 1759 – 1761. Biskup, ktorý navštívil farnosť v 70. rokoch 18. storočia, uviedol, že v roku 1772 dala murovaný kostol sv. Jána Krstiteľa v obci postaviť Anna Mária Zichy, manželka Františka Csákyho (v tomto roku pravdepodobne stavbu kostola úplne dostavali). V roku 1804 z vyčlenenej časti jágerského biskupstva vzniklo biskupstvo so sídlom v Košiciach. Od pôvodného biskupstva odčlenený zemplínsky archidiakonát, kde patrila trhovištská farnosť, podriadili novoutvorenej diecéze. Farnosť zriadila vlastnú ľudovú školu.

Po zániku kalvínskej farnosti v Trhovišti patrili miestni **kalvínski** veriaci do farnosti so sídlom v Bánovciach nad Ondavou. Z vizitácie z roku 1759 sa dozvedáme, že Bánovčania a Trhovišťania žiadali od svojho farára, aby kázal po slovensky dopoludnia a pre málopočetných Maďarov dopoludnia, prípadne sa kázalo v nedeľu dopoludnia súčasne po slovensky a maďarsky a početní slovenskí veriaci si museli teda vypočuť aj maďarskú kázeň. Problém s jazykom kázne zrejme v bánovskej farnosti pretrvával, pretože vizitátor sa v roku 1763 sťažoval na slabý záujem o cirkev zo strany bánovských a trhovištských farníkov. Farníci sa dokonca nedostavili ani pred vizitátorov. Farár pravdepodobne nedodržiaval ich požiadavku z roku 1759. V rámci tejto farnosti zostali kalvíni až do dnešných dní. Koncom 19. storočia si kalvíni dokončili a posvätili nový kostol. Dcérocirkev mala vlastnú ľudovú školu.

Židia sa do Trhovišta prisťahovali najneskôr na prelome 18. a 19. storočia. K prvým trhovištským židovským rodinám patrili Schönvirthovci, Moskovitovci, Herskovicovci a Krauszovci. Židia mali svoj vlastný cintorín.

Školské pomery

Začiatkom 20. storočia v monarchii ešte stále pretrvávala povinná šesťročná školská dochádzka (uzákonená bola už v roku 1868). Deti z dediny poväčšine dochádzali do školy len počas troch-štyroch zimných mesiacov, zvyšné týždne v roku museli pomáhať rodičom pri poľnohospodárskych prácach. V dedinských ľudových školách sa vyučovalo písanie, čítanie, počítanie

a základy náboženstva. Žiaci naďalej získavali vedomosti na miestnych ľudových školách, ktoré vznikli najneskôr v 19. storočí. Systematizované učiteľské miesta však neboli vždy obsadené. Na jednotlivých ľudových školách občas zostali žiaci bez vzdelaného pedagóga.

Oficiálnym vyučovacím jazykom bola maďarčina, náboženstvo sa učilo podľa jednotlivých vierovyznaní. Miestni učitelia pôsobil zároveň aj ako kantori v miestnych kostoloch.

Škola okrem pedagogickej funkcie plnila aj kultúrno-spoločenskú úlohu. Žiaci nacvičovali divadelné hry pri príležitosti rozličných cirkevných sviatkov. Venovali sa spevu, recitovaniu a ďalším aktivitám.

Hospodárska situácia od roku 1848

Rozsiahle zmeny v Uhorsku priniesli marcové zákony uhorského snemu z roku 1848, ktoré v celej krajine zrušili poddanstvo. Zákony zlikvidovali robotu, cirkevný desiatok, zemepanský deviatok a iné povinnosti urbáriálnych poddaných, zaviedli všeobecné zdanenie, zrušili nescudziteľnosť pôdy. Prevratné zmeny nastali vo všetkých sférach života na vidieku. Urbárski roľníci sa zmenili na roľníkov hospodáriacich na vlastnej pôde, pričom užívali i niektoré spoločné pozemky (napr. pasienky). V rukách šľachty ostali statky, resp. veľkostatky. Osobná závislosť bývalých želiarov, podželiarov a ďalších nemajetných ľudí sa zmenila na závislosť ekonomickú – živili sa námezdnou prácou na veľkostatkoch alebo službou u miestnych zemanov či bohatších gazdov. Z tejto sociálnej skupiny sa vytvorila vrstva deputátnikov, poľnohospodárskych robotníkov a nádenníkov.

O hospodársko-sociálnej situácii v dedine veľa naznačujú výkazy voličov do uhorského snemu. Z Trhovišta mohlo voliť len niekoľko desiatok občanov na základe majetku, príjmu, vzdelania či starého práva – to mali iba šľachtici.

Po hospodárskej kríze v roku 1873 sa začala v najvýchodnejšej časti dnešného Slovenska „vysťahovalecká horúčka“. V 70. rokoch 19. storočia – v dôsledku viacnásobnej neúrody zemiakov a malého množstva možností zárobku – vysťahovalectvo začalo nadobúdať stúpajúcu tendenciu. V Trhovišti sa odrazila na zlepšenej hospodárskej situácii väčšina rodín vysťahovalcov, ktorých viditeľnou vizitkou sa na niekoľko desaťročí stali charakteristické domy „amerikanov“.

Koncom 19. storočia najväčšiu výmeru pôdy z chotára vlastnil Gejza Andrassy (Andrassyovci získali sobášom miestne čákiovské majetky v roku 1835).

Koncom 19. storočia v Trhovišti hospodáril niekoľko desiatok malých (do 10 kj) a najviac stredných (od 10 kj do 100 kj) hospodárstiev.

Dom postavený v roku 1910

Obyvatelia využívali ako ťažnú silu najmä konské a volské dvojzáprahy. Chovali aj hovädzí dobytok, kone, ošípané, hydinu, držali včely. Pestovali tiež ovocné stromy (jablone, hrušky, višne, broskyne, marhule, slivky, orechy a moruše).

V roku 1900 sa najviac tunajších obyvateľov živilo poľnohospodárstvom a len niekoľko remeslom či obchodom. V Trhovišti bývali aj farári, učiteľ a predstavitelia drobnej šľachty – zemianstva. Podľa štatistiky stálo v obci najviac domov z dreva, ich strecha bola z dreveného šindľa, dosky či slamená (zo župy). Ojedinele tu stáli aj objekty murované (z kameňa alebo tehly), zhotovené z kombinovaného materiálu či z váľkov. Časť domov mala aj šindľové strechy alebo z pálenej škridly. Aj vďaka miestnym ľudovým školám dostatok tunajších obyvateľov vedel plynule čítať a písať.

Obecná samospráva

V čase urbárskej regulácie (druhá polovica 18. storočia) bola trhovištská samospráva ešte veľmi slabo rozvinutá. V tom čase ešte nemali ani vlastnú obecnú pečať. Obecnú samosprávu reprezentovali najmä richtár (iudex, villicus, vesník), prisažní a obecná rada. Najvyšším predstaviteľom obecnej samosprávy bol práve richtár (v roku 1772 Alexander Koleszár), volený na jeden rok, ktorý mal

aj súdnu právomoc. Dedinskí richtári, hoci boli volení obecnou pospolitosťou, boli za výkon svojej funkcie zodpovední zemepánovi, ktorý ho schvaľoval do funkcie. Okrem vlastnej správy obce a nižšieho súdnictva mali spolu s drábmami zemepána na starosti plynulé odvádzanie poddanských dávok, deviatku a desiatku, ako aj štátnych daní. Funkcia richtára bola náročná a neoblúbená.

V roku 1828 je ako richtár uvedený Pavol Mihajlo, ktorému pri vykonávaní úradu pomáhali prisažní Ivan Szalontai a Ivan Magura.

Po roku 1848 v Trhovišti zostal richtár aj naďalej, stratil však súdnu právomoc. Ďalšie reformy samosprávy v druhej polovici 19. storočia priniesli aj do Trhovišta isté zmeny.

Schôdze oboch obecných zastupiteľstiev (minimálne desaťčlenných) zvolávali richtári (maďarsky „biró“, v nárečí „birov“) a zároveň im predsedali. Riadne schôdze sa konali dva razy do roka (v jari a jeseni), mimoriadne sa zvolávali podľa potreby. Prevalu v orgánoch samosprávy mali bohatší roľníci (malí statkári), členmi boli aj príslušníci miestnej inteligencie (farár, učiteľ). Ďalší samosprávny orgán predstavovalo obecné predstavenstvo – to zasadalo raz štvrťročne. Schôdze predstavenstva (richtár a dvaja prisažní) zvolával richtár a predsedal im.

Od roku 1886 do roku 1918 sa v Trhovišti vo funkcii richtára vystriedali Michal Kirnág, Pavol Várkonda, Michal Magura, Michal Kirnág a Juraj Olexa.

Richtár mal množstvo spoločných úloh so zastupiteľstvom i s predstavenstvom – tie súviseli so zabezpečením zákonného fungovania obecnej samosprávy i života v obci. Okrem toho richtárovi prislúchalo opatrovať obecnú pečať, podpisovať úradné listiny a spolu s notárom podávať úradné správy v mene obce. Spolu s notárom tiež každoročne vyberal dane.

Notársky úrad

Od druhej polovice 19. storočia sa dedina stala sídlom notárskeho úradu, čo zdôraznilo jej významné postavenie v regióne. Pred rokom 1890 presťahovali tunajší notársky úrad do Bánoviec nad Ondavou, kde sídlil aj poštový úrad. Dôvod bol prozaický – cez Bánovce nad Ondavou prechádzala železnica.

Od roku 1895 pre pracovníkov notariátu pribudla povinnosť zapisovať údaje o narodeniach, úmrtiach a sobášoch (k notárskemu úradu odvtedy patril i matričný úrad). Do roku 1895 sa viedli len cirkevné matriky podľa jednotlivých vierovyznaní.

Bánovský notár viedol obecnú agendu pre obce svojho obvodu a zároveň bol členom obecných zastupiteľstiev v týchto obciach. Dlhoročným bánovským notárom bol Tomáš Kolonay.

V Trhovišti sídlil pre našich predkov obvodný lekár.

Ked' prišiel cisár pán

Do histórie obce sa výrazne zapísal rok 1852. V tomto roku na svojej ceste z Užhorodu cez Michalovce do Košíc prešiel cez dedinu samotný rakúsky cisár František Jozef I. s veľkolepým sprievodom. Miestni obyvatelia ho vítali za stáleho hlaholu zvonov a ako zaznamenal gréckokatolícky farár do kroniky, celé osadenstvo ho pozdravovalo a prevolávalo mu na slávu.

Prvá svetová vojna

V lete roku 1914 začala prvá svetová vojna. Po jej vypuknutí vyhlásili mobilizáciu i v Rakúsko-Uhorsku. Cez územie dnešného Slovenska viedli dôležité zásobovacie trasy, po železnici sa presúvali transporty s vojakmi, ranení boli odsúvaní do tyla. V jeseni 1914 bola napr. stanovená výkonnosť železničných staníc – na michalovskú železničnú stanicu pripadli štyri transporty denne. Svedkom bojovej konfrontácie sa v rokoch 1914 – 1915 stala i severovýchodná časť Slovenska. Najbližšie k našej oblasti sa dostal front v novembri 1914 – v tom čase sa Strážske na päť dní ocitlo vo frontovom pásme. Jar 1915 priniesla pre ruskú armádu pohromu – rakúsko-uhorská armáda ich každým dňom vytlačala a posúvali vojnové operácie mimo slovenského územia. Trhovište sa nikdy nedostalo do pásma bojov, preto bolo v úradných hláseniach konštatované, že vojnové udalosti obec nijako nezasiahli.

Celkovo však situácia v Rakúsko-Uhorsku bola počas vojny veľmi zlá – zásobovanie potravinami viazlo, ceny rástli rýchlym tempom. Z obchodov pomaly zmizlo všetko – múka, masť, cukor, textil, obuv i petrolej. „Čierny obchod“ prekvital. Veľká časť mužov bola mimo domova, množstvo pôdy nemal kto obrábať. Bremeno prác na gazdovstve tak museli niesť ženy a deti. V lete 1915 sa k tomu pridali rekvirácie obilia, zemiakov, dobytky – situácia obyvateľstva sa ešte viac zhoršila.

Na území Slovenska zostali tisíce zajatcov – príslušníkov ruskej armády. Využívali sa ako lacná pracovná sila – o ich prácu bol veľký záujem nielen na veľkostatkoch, ale i na jednotlivých gazdovstvách.

Chlapi z Trhovišťa, ktorí museli narukovať do rakúsko-uhorskej armády, bojovali na rozličných frontoch (v rokoch 1914 – 1918 niektorí z nich padli do zajatia). Nie všetci vojaci z Trhovišťa sa však po skončení vojny vrátili domov – niektorí alebo padli v boji, alebo zomreli v zajatí.

OBEC V ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKE (1918 – 1939)

Vznik Československej republiky (ČSR)

S rozpadom Rakúsko-Uhorska súvisel i vznik niekoľkých nových štátov. Jedným z nich bola aj Československá republika (ČSR) – vyhlásená bola 28. októbra 1918 v Prahe. Slováci sa k ČSR pripojili o dva dni neskôr Deklaráciou slovenského národa. Najvýchodnejšie časti Slovenska však i naďalej ovládali zanikajúce rakúsko-uhorské, resp. vznikajúce maďarské orgány s ich brachiálnou mocou. Po zložitých rokovaniach koncom roka 1918 víťazné dohodové mocnosti stanovili demarkačnú čiaru medzi Slovenskom a Maďarskom. Dňa 31. decembra 1918 vojaci 31. pluku 6. divízie talianskej légie československého vojska obsadili Michalovce a postupovali smerom na východ. Situácia v michalovskom slúžnovskom okrese (kde v tom čase Trhovište patrilo) bola zložitá – väčšina inteligencie, bohatší remeselníci a židia rozprávali po nemecky alebo maďarsky, pričom neprejavovali žiadne sympatie k novému štátu. Plynulo čítať a písať po slovensky vedeli iba ojedinelí príslušníci inteligencie. Obyvatelia s horším sociálnym postavením boli zväčša negramotní. V ľudových školách sa i naďalej vyučovalo po maďarsky, v úradoch pracovali maďarskí úradníci, slovenské obyvateľstvo v jeho prípadných pročeskoslovenských prejavoch zastrášovali maďarskí žandári. Na prelome rokov 1918 a 1919 československí vojaci obsadili Trhovište i s okolím a dňa 13. januára 1919 dorazili do Užhorodu.

Dočasná hranica medzi Československom a Maďarskom bola nestabilná a nepokojná – dochádzalo tu často k rôznym incidentom a prestrelkám. Vojenský konflikt Československej republiky s Maďarskou republikou rád v roku 1919 (v júni 1919 obsadili maďarskí vojaci Michalovce s okolím), trvajúci vyše dvoch mesiacov, bol z vojenského hľadiska bojom o demarkačnú čiaru – hranicu. Definitívne hranice Slovenska, resp. ČSR, boli dohodovými mocnosťami určené až v lete roku 1919.

Administratívne členenie

Okres Michalovce v rokoch 1919 – 1922 patrilo do Zemplínskej župy so sídlom v Trebišove, neskôr v Michalovciach.

V rokoch 1923 – 1928 patrilo Trhovište v rámci okresu Michalovce do župy č. XX (Košická župa, Košická veľžupa). V roku 1928 bolo župné zriadenie nahradené krajin-ským zriadením (Krajiniský úrad so sídlom v Bratislave) – to pretrvalo až do roku 1939.

Štatistiky a výsledky sčítaní v období trvania ČSR

Trhovište	Rok 1919	Rok 1921	Rok 1930
Počet domov	244	243	297
Počet obyvateľov	1207	1227	1384
Česko-slovenská národnosť	857	1097	1319
Ruská (rusínska) národnosť	214	65	14
Maďarská národnosť	38	21	7
Židovská národnosť		23	20
Iná národnosť a cudzinci	80	21	24
Rímskokatolíci	394	323	447
Gréckokatolíci	272	368	328
Kalvíni (reformovaní kresťania)	463	470	543
Luteráni (evanjelici a. v.)	20	4	38
Židovské vierovyznanie	58	41	27
Iné a bez vyznania	0	21	1

Na základe uvedených sčítaní vieme, že Trhovište prislúchalo do pôsobnosti Okresného súdu a Berného úradu v Michalovciach. Poštový úrad a telegrafický úrad pre obec sídlil v Bánovciach nad Ondavou. Najbližšia železničná stanica sa nachádzala v Bánovciach nad Ondavou. Trhovište patrilo do obvodu četníckej stanice v Hatalove a neskôr v Trhovišti (četníci sa podieľali napríklad v roku 1927 na odhalení veľkej vlašskej bandy – postrachu Zemplína – členmi ktorej bolo aj niekoľko Trhovišťanov) a do zdravotného obvodu so sídlom v Trhovišti a po jeho zrušení v Michalovciach.

K Trhovištu patrili aj Manov dvor.

Zo súpisu Cigánov z roku 1924 vyplýva aj domovská príslušnosť obyvateľov tejto komunity v Trhovišti.

Samospráva

Posledného richtára z obdobia Rakúsko-Uhorska a zároveň prvého po vzniku Československa Andreja Jakima vystriedal koncom roka 1918, resp. začiatkom roka 1919 županom novomenovaný richtár. Zmeny nastali aj v obecnom výbore.

V tretích samosprávnych voľbách v roku 1931 si pozície v miestnej samospráve udržali najmä kandidáti republikánskej strany. Poslanci spomedzi seba zvolili za starostu Pavla Varkondu, kandidujúceho za republikánov, za zástupcu starostu zvolili Jána Šikru. V roku 1934 Ján Šikra nahradil vo

funkcii starostu Pavla Varkondu. Po niekoľkých rokoch ho nahradil ďalší starosta Ján Docvej (?). Funkciu zástupcu starostu vykonával Michal Sciranka.

Dôležitým ukazovateľom hospodárenia obecnej samosprávy bol stav financií. V roku 1928 mala dedina rozpočtovú potrebu vo výške takmer 55 000 korún. Obec s celkovom výmerou chotára 2 523 kj bez finančných dlhov vlastnila poľnohospodársku pôdu, minimálne jednu stavbu a časť peňazí mala uložených na bankových vkladoch. Celková hodnota obecného majetku predstavovala sumu 17 200 korún.

Bánovský notariát

Dost významné postavenie mal vo svojom obvode notár. Zvyklo sa o ňom hovoriť, že „čo hviezda na nebi, to notár na zemi“. V 20. a 30. rokoch minulého storočia notársky úrad zastával Eugen Bikfalvy. Na notariáte pôsobili aj pomocní notári.

Podľa zákona č. 211/1920 z dňa 1. októbra 1920 sa obecní a obvodní notári stali štátnymi zamestnancami a boli úradne pridelení k obecnej správe. Notár už nebol členom rady obce ani obecného zastupiteľstva, no povinne sa zúčastňoval schôdzí a mal hlasovacie právo. Okrem toho mu boli priznané rozsiahle kompetencie pri vykonávaní verejnej správy, mal aj veľký vplyv na zákonnosť rozhodovania obecnej samosprávy – v jeho rukách sa teda sústredili nielen značné práva, ale tiež povinnosti.

Dôležité údaje o činnosti notariátu sa tiež dozvedáme z pravidelných revízií v 30. rokoch 20. storočia. Notariát sídlil v budove v Bánovciach. Na chod úradu prispievali všetky obce z obvodu. Dane v jednotlivých obciach notariátu pravidelne – v jeseni – vyberal notár, starosta a jeden člen obecnej rady.

Hospodárske pomery

Nedostatok pôdy v rukách malých roľníkov i bezzemkov vytváral od prvých dní trvania ČSR mimoriadne napätú situáciu – Národné zhromaždenie v Prahe preto prijalo zákon o pozemkovej reforme. Už počas štrnásteho dňa existencie republiky (9. novembra 1918) bol prijatý zákon (v poradí tridsiaty druhý) o „obstavení“ veľkostatkov (znemožňoval sa ich majetkovoprávny presun). O päť mesiacov neskôr bol schválený základný, tzv. záborový Zákon č. 215 Zb. zo 16. apríla 1919. Podľa neho parcelácii podliehal pozemkový majetok s výmerou nad 150 hektárov (ha) poľnohospodárskej pôdy alebo nad 250 ha všetkej pôdy (lesy, štrkoviská a pod.). Neskôr parlament prijal ešte okolo 90 zákonov a opatrení usmerňujúcich pozemkovú reformu (na území Slovenska bola ukončená

až v roku 1929). Niektoré právne nariadenia umožňovali pôvodným majiteľom ponechať si vo vlastníctve majetok s výmerou až 500 ha a viac. Zvyšok mal byť rozpredaný za úradnú cenu – 2 000 až 8 600 korún (podľa bonity pôdy) za 1 ha. Časť pôdy si kúpili drobní a strední roľníci, z inej časti boli vytvorené tzv. zvyškové majetky a posledná časť ostala v trvalom zábore ako štátne zvyškové majetky.

Vďaka prvej a druhej parcelácii v 20. rokoch 20. storočia získali po odkúpení Trhovišťania do vlastníctva takú prepotrebnú pôdu z blízkych veľkostatkov (napríklad v roku 1925 bolo na slávnosti v Trhovišti slávnostne odovzdaných 4 000 kj pôdy z veľkostatku Gejzu Andrásyho).

V Trhovišti pracovali traja kováči, traja kolári, štyria obchodníci so zmiešaným tovarom, obchod potravného spolku, traja krčmári, traja obuvníci a dvaja stolári. Sídliť tu spoločnosť pre výrobu cementových rúr a v chotári pracoval aj parný mlyn.

V dávnejších časoch prevládali v dedine typické dlhé gazdovské domy s izbou v prednej časti, s „*prikľetom*“, a u bohatších gazdov i s izbou v zadnej časti. V týchto príbytkoch sa ďalej nachádzala komora, maštal a priestory pre hospodárske vozy i náradie. Pod domom bola násypka – hlinená vyvýšenina, po okrajoch spevnená kamením. Na konci záhrady zvyčajne stála „*pleveň*“ (stodola). Celé bývanie jednotlivých rodín bolo prispôsobené prevládajúcej poľnohospodárskej činnosti. Odlišnými budovami boli objekty škôl, farské budovy a obchodov a krčiem.

Náboženské pomery

Príslušnosť k jednotlivým farským úradom sa nezmenila. V obci naďalej sídlila iba gréckokatolícka farnosť a rímskokatolícka farnosť. Do obce dochádzal aj bánovský kalvínsky kazateľ.

Školské pomery a osvetová činnosť

Po miestnych ľudových školách sa nám, žiaľ, zachovalo málo autentických písomností.

Po roku 1918 pôsobilo na reformovanej, gréckokatolíckej i rímskokatolíckej ľudovej škole po jednom učiteľovi. Vyučovanie sa začínalo i končilo modlitbou. Žiaci na písanie aj naďalej používali tabličku s grifitom, na krasopis boli už postupne zavádzané zošity. V školskej budove sa kúrilo drevom (to do školy prinášali deti). Po zavedení povinnej osemročnej školskej dochádzky (na Slovensku od školského roka 1927/1928) stúpol na jednotlivých školách počet žiakov. Rímskokatolícka a reformovaná škola sa rozširujú na dvojtriedne.

Politické strany a spolky

Napriek tomu, že počas trvania ČSR sa uskutočnili viaceré voľby, do dnešných dní sa nám z Trhovišťa zachovali iba presné výsledky prvých volieb do župného zastupiteľstva v roku 1923. Najviac voličov v dedine získala republikánska strana, po nej nasledovali ďalšie strany. Aj v nasledujúcich rokoch si najsilnejšie pozície udržala republikánska strana.

V roku 1925 bol v obci založený, resp. obnovený Dobrovoľný hasičský zbor (veliteľ Pavol Varkonda Čarný). V 30. rokoch 20. storočia ho zreorganizovali. K ďalším spolkom patrili Roľnícka beseda (založená v roku 1923), Roľnícky dorast založený v roku 1928 a spolok Orol. Zabudnúť nemôžeme ani na gréckokatolícke a rímskokatolícke spoly s uhorskou, respektíve prvorepublikovou tradíciou.

Športovci si v 30. rokoch založili Športový klub Trhovište (k výborným strelcom klubu patrila napríklad futbalista Tóth).

Udalosti po 6. októbri 1938

Po vyhlásení autonómie Slovenska dňa 6. októbra 1938 došlo i v zemplínskom regióne k niekoľkým zmenám. Po bezvýslednom októbrovom česko-slovensko-maďarskom rokovaní v Komárne (pri ktorom maďarská strana vystúpila s neprijateľnými územnými požiadavkami) bola dňa 2. novembra 1938 vyhlásená smutne známa, tzv. viedenská arbitráž – ministri zahraničia Nemecka a Talianska rozhodli o odstúpení približne 11 000 km² územia ČSR Maďarsku (Maďarsku pripadlo aj dovtedajšie okresné sídlo Veľké Kapušany).

V najvýchodnejšej časti republiky sa tiež začali meniť vnútropolitické a spoločenské pomery. Koncom novembra 1938 prebehli v niektorých okolitých dedinách propagandistické manifestácie za spojenie všetkých slovenských politických strán s HSĽS. Republikánska strana v tomto období splynula s HSĽS a vznikla HSĽS – Strana slovenskej národnej jednoty. Úrady zároveň zakázali komunistickú aj sociálno-demokratickú stranu – HSĽS tak ostala jedinou slovenskou politickou stranou v Trhovišti. V dôsledku novej vnútropolitckej situácie koncom roka 1938 i z trhovištskej četníckej stanice prepustili zamestnancov českej národnosti (tí boli „daní k dispozícii pražskej vláde“).

Dňa 18. decembra 1938 sa konali prvé a zároveň jediné voľby do snemu Slovenskej krajiny (išlo o autonómny snem, ktorý sa dňa 14. marca 1939 pretvoril na Slovenský snem). Mali však i podobu referenda – odovzdanie obálky s kandidátnou listinou sa považovalo nielen za súhlas s kandidátmi, ale aj za súhlas s politikou slovenskej autonómnej vlády (prázdna obálka znamenala nesúhlas). V Trhovišti bolo celkovo odovzdaných 641 platných hlasovacích lístkov a 64 prázdnych obálok.

OBEC V SLOVENSKOM ŠTÁTE, REPUBLIKE (1939 – 1944)

Vznik nového štátu a udalosti tzv. Malej vojny

Dňa 14. marca 1939 ohlásil v našom regióne hlahol kostolných zvonov vznik Slovenského štátu. Ničím výnimočným neboli ani zhromaždenia obyvateľov v obciach – sídlach notariátov (s príhovormi na nich vystúpili miestni notári či národne uvedomelí učitelia). O deväť dní neskôr, bez vyhlásenia vojny, zaútočili maďarské jednotky z Podkarpatskej Rusi na Slovensko (išlo o tzv. Malú vojnu). Dňa 4. apríla 1939 bol v Budapešti podpísaný Protokol o novej hraničnej čiare medzi Slovenskom a Maďarskom, čím Slovensko stratilo ďalšie obce.

Vyhlásením samostatného štátu si prívrženci HSĽS a Hlinkovej gardy (HG) ešte viac upevnili svoje pozície v štáte i v jednotlivých regiónoch – začalo sa i preverovanie prípadných oponentov režimu. Dňa 1. septembra 1939 hitlerovské Nemecko napadlo Poľsko – touto akciou došlo k začiatku druhej svetovej vojny.

Počas existencie vojnovnej Slovenskej republiky Trhovište patrilo do obvodu žandárskej stanice v Trhovišti, obvodného notariátu v Bánovciach nad Ondavou (vedúcim notárom bol Eugen Bikfalvy) a do lekárskeho obvodu v Michalovciach, neskôr v Trhovišti (obvodný lekár žid, Dr. Reich).

Sčítanie obyvateľstva v roku 1940

Veľmi cenné údaje pochádzajú z jediného sčítania obyvateľstva počas existencie vojnovnej Slovenskej republiky. Úspešný priebeh sčítania v Trhovišti v novembri 1940 zabezpečoval bánovský obvodný notariát v spolupráci s vymenovanými sčítacími komisármi. Na základe celkových výsledkov sčítania vieme, že v dedine koncom roka 1940 bývalo 1 480 obyvateľov.

Samospráva

V roku 1939 bol vo funkcii starostu Trhovišťa Ján Šikra (do tejto funkcie ho v roku 1939 menoval Okresný úrad v Michalovciach na základe volieb z apríla 1939). Od 1. januára 1940 sa celý okres Michalovce (tu patrilo i Trhovište) administratívne začlenil do Šarišsko-zemplínskej župy, ktorú riadil Župný úrad (ŽÚ) so sídlom v Prešove. Od roku 1940 – 1943 obec riadil menovaný vládny komisár Michal Benetin s členmi menovaného poradného zboru. V roku 1943 prevzal funkciu vládneho komisára Michal Sciranka, ktorý zostal vo vedení samosprávy už ako starosta aj po reforme z roku 1944.

Protižidovské opatrenia a náboženské pomery

Protižidovské zákony a nariadenia začali stále viac a viac doliehať na príslušníkov židovskej náboženskej komunity – títo občania boli postupne zbavovaní občianskych i hospodárskych práv. Likvidované a arizované boli miestne židovské podniky.

Spoločenské zmeny neobišli ani oblasť vzdelávania – v októbri 1940 výnosom Ministerstva školstva a národnej osvety (MŠANO) v Bratislave museli kresťanské ľudové školy opustiť všetci žiaci židovského vierovyznania. Vyvrcholením protižidovských opatrení bolo sústreďovanie židovských spoluobčanov (v okrese sa začalo 24. marca 1942) a ich následná deportácia. V situačnej správe za marec 1942, ktorú za okresného náčelníka vypracoval a podpísal Dr. Šikeť, sa uvádzalo: „Obyvateľstvo v tunajšom okrese prijalo prevádzanie tejto akcie celkom ľahostajne.“ Z Trhovišťa boli postupne do Poľska deportovaní niekoľkí príslušníci židovských rodín.

Náboženské pomery v obci ovplyvnil zánik židovskej komunity. Rímskokatolíci, gréckokatolíci, kalvíni naďalej patrili k farským úradom v Trhovišti a Bánovciach nad Ondavou.

Hospodárske pomery

Hospodárske problémy sa najviac prejavili v roku 1941 – roľníkov postihla katastrofálna neúroda poľnohospodárskych plodín, no cena obilia zostala nízka (cena jedného metrického centa pšenice dovtedy zodpovedala hodnote jedného páru čižiem – v roku 1941 boli čižmy už o 100 % drahšie, no cena pšenice zostala na pôvodnej úrovni).

Obyvateľov tiež zatažovali rozličné „dobrovoľné zbierky“, napríklad na zimnú vojnovú pomoc (úrady stanovili výšku príspevku každému obyvateľovi, ktorý platil daň).

V roku 1944 sa bežnou súčasťou života stali rôzne odberné lístky (napr. na obuv) a poukážky (na niektoré tovary). Obec mala predpísané povinné dodávky pre armádu (seno, slama), stanovené bolo i množstvo obilia určené na odpredaj. Celkové zlé hospodárske pomery a úradmi určované maximálne ceny niektorých tovarov (napr. ovocia a zeleniny) prispievali v obvode bánovského notariátu k rozvoju „čierneho trhu“. Bežnou súčasťou žatvy v roku 1944 sa stali kontrolóri pri mláčačkách.

Trhovišťania sa naďalej živili najviac poľnohospodárstvom. V roku 1943 prevádzkovali živnosti Potravné družstvo (obchod so zmiešaním tovarom a krčmu), Andrej Bobik obchod so zmiešaným tovarom, Michal Kirňak Kužma krčmu, Michal Kudrej Michalko kolárstvo, Michal Dzetkulič a Štefan Jozef kováčstvo, Michal Pollák mäsiarstvo a údenárstvo, Ján Benetin, Michal Olexa, Ján Šikra a Pavol Čierny Várkonda mlátenie obilia, vdova Anna Blenyšiová mlynárstvo, Andrej Korčinský, Pavel Mráz, Andrej Pollák obuvníctvo, Ján Papcun stolárstvo a Michal Várkonda tesárstvo.

Školské pomery a šport

Pod dozorom michalovského školského inšpektora, ktorý sa odvolával na zákon č. 308/1940, prevzala budovy miestnych ľudových škôl do bezplatného užívania obec (v roku 1941 odovzdávajúci a preberajúci protokol podpísali vládny komisár a riaditelia škôl). Priaznivcov športu potešila obnova futbalového klubu ŠK Trhovište.

Politické strany a spoločenské organizácie

Na základe doterajších výskumov máme doloženú činnosť Miestnej organizácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany i miestnej organizácie Hlinkovej gardy (polovojenská branná organizácia).

Front sa blíži

V máji 1944 sa začala pripravovať prípadná evakuácia obyvateľov Michaloviec – mesto bolo totiž ohrozované leteckými náletmi. Obyvateľstvo po-

stihnuté náletmi i osoby, ktoré nemali prístrešie, úrady odsúvali do okolitých dedín. Aj obec Trhovište ponúkla možnosť ubytovania v budovách obecnej školy. Začiatkom júla 1944 vydal Okresný úrad v Michalovciach zákaz cestovania do Bratislavy.

Dňa 4. augusta 1944 bolo územie Šariško-zemplínskej župy vyhlásené za operačné pásmo. ŽÚ v Prešove nariadil zákaz vychádzania v obciach v čase od 21.30 hod. do 5.00 hod. Predstavitelia samosprávy Trhovišta boli prostredníctvom notárskeho úradu informovaní o povinnosti v prípade potreby ubytovať nemecké vojsko. V lete 1944 cez okres Michalovce prechádzali nemecké vojenské kolóny. Ak si vojaci chceli doplniť zásoby, potrebovali na to povolenie od Armádných zásobovacích skladov nemeckých – tie sídlili v michalovskej synagóge.

Koncom septembra 1944 úrady v rámci ochrany obyvateľstva nariadili občanom jednotlivých obcí, aby si zhotovili vhodné úkryty. Okrem toho zakázali lúpanie kukurice večer a v noci, prikázali zatemniť okná, zamaskovať mláčačky, obmedziť na maximálnu možnú mieru pohyb po zotmení a vydali nariadenie, ktorým sa zakazovalo vyhánanie dobytká do záhrad a polí po súmraku. Obyvatelia každého domu mali pripraviť vodu, piesok, lopatu, sekeru, „kľuku“, rebrík a ďalšie potrebné náradie na uhasenie prípadných požiarov po náletoch.

Oslobodenie obce

Obec oslobodili vojaci sovietskej Červenej armády dňa 29. novembra 1944.

Dôsledky prechodu frontu priniesli pre miestnych obyvateľov najmä materiálne straty. Nebezpečenstvo pre obyvateľstvo znamenali míny v trhovišskom i okolitých chotároch.

V decembri 1944 bol v obci utvorený prvý národný výbor po oslobodení.

KALENDÁRIUM UDALOSTÍ OD ROKU 1945

- **Rok 1946** - Poštátňenie katolíckych a reformovanej ľudovej školy (vznikla jedna štátna škola, ktorú v nasledujúcich rokoch neobišli rozličné školské reformy).
- **Rok 1948** - Vznikla samostatná reformovaná farnosť so sídlom v Trhovišti.
- **Rok 1949** - V obci vzniklo prvé Jednotné roľnícke družstvo (v roku 1956 bolo obnovené a odvtedy prešlo rozličnými transformáciami).
- **Rok 1950** - Začiatok prevádzky obecného rozhlasu.
- **Rok 1974** - Do užívania odovzdali novú školskú budovu. V 70. rokoch uviedli do prevádzky obvodné zdravotné stredisko.
- **Rok 1982** - V obci zriadili tri triedy osobitnej školy.
- **Rok 1990** - V prvých ponovembrových samosprávnych voľbách bol za starostu obce zvolený Ján Kvak.
 - Vzniklo Poľnohospodárske družstvo Trhovište.
- **Rok 1992** - Začala sa výstavba novej budovy obecného úradu (výstavbu ukončili za dva roky)
- **Rok 1994** - Vzniklo Roľnícke družstvo Trhovište.
- **Rok 1995** - V obci sa prvýkrát uskutočnili Ekumenické a folklórne slávnosti.
- **Rok 1996** - Vznikol Mikroregión Poondavie, ktorého súčasťou je aj obec Trhovište.
- **Rok 2006** - V doteraz posledných samosprávnych voľbách zvíťazil Róbert Koba, ktorý vo funkcii starostu nahradil Jána Krivého.

V súčasnosti samospráva pracuje v zložení: Róbert Koba, starosta obce, Mgr. Ľudmila Hurčíková, zástupkyňa starostu, a poslanci Ing. Marek Maťaš, PaedDr. Mária Hreňová, Stanislav Kirnág, Marek Macár, Ing. Marián Hurčík, Mgr. Ján Serbák, Marek Kaša a Mgr. Marcel Čarný. Vo funkcii hlavného kontrolóra pôsobí Ing. Mikuláš Kočiško.

V súčasnosti je obec s 1920 obyvateľmi sídlom rímskokatolíckej, grécko-katolíckej a reformovanej farnosti. V registri občianskych združení sa nachádzajú Futbalový klub Roma (vznikol v roku 2008), Občianske združenie Magnólia (vzniklo 2008), Občianske združenie Les (vzniklo v roku 2005) a TJ FK Družstevník Trhovište (vznikol v roku 1990). Tieto združenia sa venujú športu, oblasti životného prostredia, sociálnej a opatrovateľskej sfére. Zo spoločenských organizácií na území obce vyvíjajú činnosť základné organizácie Jednoty dôchodcov na Slovensku, Dobrovoľného hasičského zboru, Zväzu protifašistických bojovníkov, Slovenského zväzu včelárov a Poľovnícke združenie Srnec Trhovište. V obci sídli základná škola s materskou školou a špeciálna základná škola. Prenesený výkon štátnej správy zabezpečuje tunajší školský, stavebný a matričný úrad. Sídlia tu aj obvodné oddelenie Policajného zboru, pošta a zdravotné stredisko. Podnikateľskej činnosti sa venuje niekoľko firiem či živnostníkov so sídlom v Trhovišti, najmä v oblasti poľnohospodárskej činnosti, drevovýroby, automobilizmu či stavebníctva. Informácie o aktuálnych udalostiach v obci poskytujú Trhovištské noviny (začali vychádzať v roku 2007) a oficiálna internetová stránka obce www.trhoviste.ocu.sk

*dr. Martin Molnár,
regionálny historik
Zemplínskeho múzea v Michalovciach*

ARCHÍVY

Archív Košickej arcidiecézy

Archív Výskumného ústavu geografie a kartografie v Bratislave

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár (BAZML), Zemplén Levéltára Sátorajaujhely Magyar Országos Levéltár (MOL) Budapest
Ministerstvo vnútra (MV) SR – Štátny archív v Košiciach

MV SR – Štátny archív v Košiciach, pobočka v Michalovciach

MV SR – Štátny archív v Prešove

Slovenský národný archív (SNA) v Bratislave

ZÁKLADNÁ LITERATÚRA

BEL, M.: Zemplínska a Užská stolica. Bratislava 1999.

BEŇKO, J.: Osídlenie severného Slovenska. Košice 1985.

DEÁK, L. (zost.): Malá vojna. Bratislava 1993.

FEDIČ, V. (zost.): Dejiny Humenného. Humenné 2002.

FEJÉR, G.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis X/V. Budae 1843.

GAČKOVÁ, L. (zost.): Archeologické dedičstvo Zemplína. Pravek až včasný stredovek. Michalovce 2004.

HÚSEK, J.: Národopisná hranice mezi Slováky a Karpatorusy. Brno 1925.

JÁGER, M.: Mesto Strážske. Prešov 1994.

LEXIKÓN katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava 2000.

LUKAČKA, J. (zost.): Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Bratislava 2004.

LUPTÁK, L.: Zemplín v budovaní slovenskej štátnosti. Bratislava 1939.

MAKSAY, F.: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. Budapest 1990.

NAGY, G.: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára I. Budapest 1887.

SEDLÁK, P.: Dejiny Košického arcibiskupstva III. Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva. Košice – Prešov 2004.

SOKOLOVSKÝ, L.: Správa stredovekej dediny na Slovensku. Bratislava 2002.

STOLÁRIK, S.: Humenské kolégium a traja košickí mučeníci. Humenné 1995.

SZIRMAY, A.: Notitia topographica, politica incltyi comitatus Zempléniensis. Budae 1803.

ULIČNÝ, F.: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce 2001.

ULIČNÝ, F.: Reformácia v Zemplínskej stolici. In: Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí. ACEP II. Prešov 1998.

VARSÍK, B.: Osídlenie Košickej kotliny III. Bratislava 1977.

PERIODIKÁ

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (AVANS)

Adalékok Zemplén vármegye történetéhez

Historica Carpathica

Historický časopis

Nové obzory

Novosti

Slovenská archeológia (Slov. arch.)

Slovenská numizmatika (Slov. num.)

Slovenská sloboda

Slovenský národopis

Slovenský východ

Zemplínske noviny

Zemplín

Zemplín extra

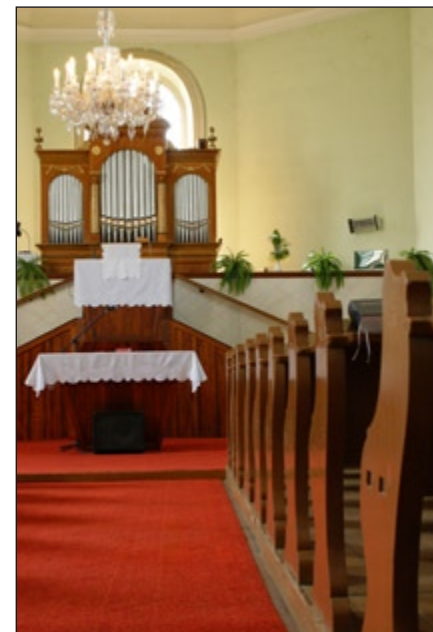
Zemplín. Úradný časopis Zemplínskej župy

OSTATNÉ

Zemplínske múzeum v Michalovciach, databanka útvaru histórie

Kostol Reformovanej cirkvi

Zvonica – dom smútku

Drevený kríž v grécko-katolíckej záhrade

Kostol grécko-katolíckej cirkvi

Kostol rímsko-katolíckej cirkvi

Pre obec Trhovište vydala v roku 2010 Excel enterprise, s.r.o.

Autor textu: dr. Martin Molnár

Foto: Media Group, s.r.o., PHOTOVISION

Grafická úprava: Media Group, s.r.o.

ISBN 978-80-89258-58-1

